

УДК 347.73

Гаєвський Ігор Миколайович –
кандидат юридичних наук,
доцент, докторант Національної
академії внутрішніх справ

ТАЄМНИЦЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ, ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ

Розкрито сутність поняття «таємниця фінансового моніторингу». Запропоновано класифікацію принципів захисту інформації між учасниками національної системи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Вивчено законодавчі засади розкриття таємниці фінансового моніторингу.

Ключові слова: таємниця фінансового моніторингу; відмивання коштів; фінансуванням тероризму; принципи захисту; Державна служба фінансового моніторингу України.

Забезпечення захисту інформації в умовах розвитку інформаційного суспільства є актуальною задачею. Загалом захист інформації визначають як комплекс методів та засобів, що забезпечують цілісність, конфіденційність і доступність інформації за умов впливу на неї загроз природного або штучного характеру, реалізація яких може призвести до завдання шкоди власникам і користувачам інформації.

Тенденції останніх років показують, що публічність (відкритість) інформації перебуває під постійним контролем відповідних державних інституцій та громадськості. Іноді така публічність є вимогою часу, проте в окремих випадках вона може слугувати чинником, що дисбалансує національну безпеку.

У цьому контексті специфічного значення набувають відносини у сфері захисту інформації, яка циркулює в системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення.

Така інформація має універсальну назву «таємниця фінансового моніторингу», регламентовану Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1].

Чимало науковців і практиків вивчали та аналізували проблеми інформаційного обміну у сфері фінансового моніторингу. Серед праць найбільш відомих учених вирізняються дослідження А. Т. Ковальчука, О. Л. Копиленка, О. Є. Користіна, Я. В. Котляревського, І. Б. Черкаського, С. С. Чернявського, А. Г. Чубенка та ін. Однак, зважаючи на останні зміни в законодавстві, зокрема на запровадження нової термінології, це питання потребує поглибленого аналізу та формулювання відповідних висновків.

Метою цієї статті є розкриття сутності поняття «таємниця фінансового моніторингу», здійснення аналізу принципів захисту інформації між учасниками національної системи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також вивчення законодавчих засад розкриття таємниці фінансового моніторингу.

Основою для впровадження процедур захисту інформації в системі фінансового моніторингу є Рекомендації FATF [2]. Відповідно до цього документа, усі держави мають захищати інформацію, що циркулює через підрозділи фінансових розвідок, запобігаючи її розголошенню.

Відповідно до п. 40 ч. 1 ст. 1 вищезазначеного Закону, таємниця фінансового моніторингу – це інформація, отримана під час здійснення державного фінансового моніторингу спеціально уповноваженим органом – Державною службою фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг), зокрема інформація про фінансові операції та їх учасників, додаткова та інша інформація, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи

фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями.

Термін «таємниця фінансового моніторингу» є відносно новим у законодавстві, оскільки набув поширення лише в 2015 р.

Відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, охорони, захисту інформації регулюються Законом України «Про інформацію» [3]. Порядок доступу до інформації, якою володіють суб'єкти владних повноважень, та інформації, що становить суспільний інтерес, врегульовано Законом України «Про доступ до публічної інформації» [4].

Відповідно до ч. 1 ст. 21 Закону України «Про інформацію» та ч. 1 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону за дотримання комплексу вимог:

а) винятково в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку для запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню конфіденційної інформації, а також для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя;

б) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

в) шкода від оприлюднення такої інформації є більш вагомою, ніж суспільний інтерес щодо її отримання.

Частиною 3 ст. 21 Закону України «Про інформацію» передбачено, що порядок визначення інформації таємною або службовою, а також порядок доступу до неї регулюється законодавством.

У ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» зазначено, що таємна інформація – це інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2 ст. 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству й державі. Таємною визнається інформація, яка

містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю, а порядок доступу до неї регулюється цим Законом та спеціальними законами.

Донині в законах України не було врегульовано питання щодо обігу інформації, яка пов'язана з фінансовим моніторингом. У зв'язку з цим запровадження терміна «таємниця фінансового моніторингу» було здійснено відповідно до положень законів України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» з метою визначення доступу до інформації, що отримується Держфінмоніторингом під час здійснення державного фінансового моніторингу [5, с. 125].

Закон встановив, що до таємниці фінансового моніторингу належить отримана Держфінмоніторингом інформація про: фінансові операції, учасників фінансових операцій, а також додаткова та інша інформація, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями.

Увагу потрібно приділити здійсненню аналізу принципів інформаційного обміну (у контексті захисту таємниці фінансового моніторингу) між учасниками національної системи боротьби із зазначеним протиправним явищем. У розробленій класифікації зазначено такі принципи захисту таємниці фінансового моніторингу:

а) законності – встановлює законодавчі базові засади захисту таємниці фінансового моніторингу;

б) дотримання професійної таємниці – передбачає збереження професійної таємниці суб'єктів первинного фінансового моніторингу в межах надання Держфінмоніторингу інформації, що становить таємницю фінансового моніторингу;

в) оптимальної захищеності – передбачає, що захист таємниці фінансового моніторингу балансує між ризиками суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо розкриття відповідної інформації та компетенцією Держфінмоніторингу щодо її подальшої передачі законним чином;

г) державного гарантування – встановлює, що захист таємниці фінансового моніторингу гарантується державою (в особі відповідного державного органу – Держфінмоніторингу);

д) міжнародної забезпеченості – передбачає, що захист інформації, яка становить таємницю фінансового моніторингу, зумовлений міжнародними стандартами (Рекомендаціями FATF);

е) повноти – забезпечує охоплення таємницею фінансового моніторингу всієї інформації, що отримується Держфінмоніторингом (інформація про фінансові операції та їх учасників, додаткова та інша інформація, яка може бути пов'язана з підозрою);

ж) взаємності – обов'язок із надання інформації, що становить таємницю фінансового моніторингу, Держфінмоніторингу кореспондується з обов'язком зазначеного органу захищати отриману інформацію.

Абзацом 1 ч. 11 ст. 12 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що обмін інформацією, яка є таємницею фінансового моніторингу, її розкриття та захист здійснюються відповідно до закону.

Особам, які подали інформацію до Держфінмоніторингу, забороняється повідомляти будь-які дані про фінансову операцію та її учасників особам, які брали (беруть) участь у її здійсненні, а також третім особам.

Окрім обмежень щодо розголошення факту та змісту подання інформації про фінансову операцію Держфінмоніторингу, вищезазначений Закон також забороняє розголошувати інформацію про одержання запиту від Держфінмоніторингу та надану на нього відповідь (абз. 3 ч. 11 ст. 12 Закону [1]).

Указане обмеження стосується більш широкого кола суб'єктів, до яких належать:

- а) працівники суб'єкта первинного фінансового моніторингу;
- б) працівники державних органів;
- в) працівники органів місцевого самоврядування;

г) посадові особи, працівники суб'єктів господарювання, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, що не є суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Якщо зазначені особи одержали запит Держфінмоніторингу щодо фінансових операцій, додаткової або іншої інформації, пов'язаної зі здійсненням аналізу фінансових операцій, що стали об'єктом фінансового моніторингу, осіб, які брали участь у їх проведенні, довідок та копій документів та іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення, та/або надали відповідь на такий запит цьому органу, що їм забороняється інформувати про це:

осіб, які брали (беруть) участь у здійсненні фінансових операцій, визначених у запиті або відповіді;

будь-яких третіх осіб.

Частиною 12 ст. 12 Закону [1] встановлено, що Держфінмоніторинг забезпечує захист і зберігання таємниці фінансового моніторингу. Відповідні елементи захисту таємниці фінансового моніторингу зумовлені тим, що Держфінмоніторинг, як підрозділ фінансової розвідки, повинен забезпечувати захист інформації, яку отримує в межах виконання своїх функцій. Держфінмоніторинг не має права розкривати та/або передавати будь-кому інформацію, що є таємницею фінансового моніторингу, окрім випадків, передбачених ст. 17, 18, 20 і 23 Закону [1].

Зазначені статті охоплюють такі випадки, як:

1) інформування правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення відповідно до Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, про подальше зупинення відповідних фінансових операцій (операції), зупинення видаткових фінансових операцій та подача до них узагальнених матеріалів або додаткових узагальнених матеріалів (ч. 2, 3, абз. 3 ч. 5 ст. 17 Закону [1]);

2) подача узагальнених матеріалів (додаткових узагальнених матеріалів) до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення згідно з КПК України, а

також розвідувальних органів України для проведення оперативно-розшукової діяльності (п. 4, 5 ч. 2 ст. 18 Закону [1]);

3) інформування суб'єктів державного фінансового моніторингу, які, відповідно до Закону, виконують функції державного регулювання й нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, про можливі порушення такими суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог Закону та надання суб'єктам державного фінансового моніторингу даних відповідно до законодавства в межах, визначених ч. 3 ст. 18 Закону (п. 12, 13 ч. 1 ст. 20 Закону [1]);

4) надання відповідному органу іноземної держави інформації з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 23 Закону [1]).

Таким чином, законодавче закріплення задокументованої інформації у вигляді узагальнених матеріалів та додаткових узагальнених матеріалів, яка може подаватись Держфінмоніторингу від суб'єктів фінансового моніторингу у формі матеріальних носіїв, в електронному вигляді або у формі копій документів з обмеженим доступом, не є порушенням порядку розкриття державної інформації.

У разі надходження запиту щодо такої інформації Держфінмоніторинг повертає відповідній заінтересованій особі такий запит без розгляду, окрім випадку, якщо запит надійшов у межах перевірки раніше надісланих йому узагальнених та/або додаткових узагальнених матеріалів. За наявності в Держфінмоніторингу додаткової інформації, що стосується раніше надісланих правоохоронним органам узагальнених матеріалів, Держфінмоніторинг може формувати й подавати відповідному правоохоронному органу додаткові узагальнені матеріали.

Абзацом 2 ч. 12 ст. 12 Закону [1] визначено, що в разі розголошення в будь-який спосіб таємниці фінансового моніторингу працівники Держфінмоніторингу притягаються до відповідальності відповідно до закону або за рішенням суду.

У таких випадках передбачено два види відповідальності для працівників Держфінмоніторингу: кримінальна або адміністративна.

Частиною 2 ст. 209–1 Кримінального кодексу (КК) України [6] встановлено, що розголошення в будь-якому вигляді інформації, яка відповідно до закону надається Держфінмоніторингу, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, – карається штрафом від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати деякі посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Винність особи в учиненні зазначеного злочину доводиться в судовому порядку відповідним рішенням суду.

Згідно з ч. 3 ст. 166–9 Кодексу України про адміністративні правопорушення [7], розголошення в будь-якому вигляді інформації, що відповідно до закону є об'єктом обміну між суб'єктом первинного фінансового моніторингу та Держфінмоніторингом, або факту її подання (одержання) особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з її професійною або службовою діяльністю, тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Аналогічно абз. 2 ч. 12 ст. 12 Закону передбачено відповідальність працівників Держфінмоніторингу за незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом. Частина 13 коментованої статті визначає засади такої відповідальності відносно осіб, яким така інформація стала відома у зв'язку з їхнього професійною або службовою діяльністю. Це можуть бути:

а) працівники суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

б) працівники суб'єктів господарювання, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, що не є суб'єктами первинного фінансового моніторингу;

в) працівники суб'єктів державного фінансового моніторингу;

г) працівники державних органів та Національного банку України;

д) державні реєстратори;

е) працівники правоохоронних органів.

Зазначені особи зобов'язані дотримуватися таємниці фінансового моніторингу та не розголошувати факт подання інформації Держфінмоніторингу в установлених Законом випадках.

Особи, винні в порушенні таємниці фінансового моніторингу та заборони інформувати про факт подання інформації Держфінмоніторингу, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Таким чином, можна зазначити, що в законодавстві України чітко регламентовано норми стосовно термінологічного значення та процедури розкриття таємниці фінансового моніторингу. Ці норми гарантовані такими принципами захисту таємниці фінансового моніторингу: дотримання професійної таємниці; оптимальної захищеності; державного гарантування; міжнародної забезпеченості; повноти й взаємності. Статус інституту таємниці фінансового моніторингу відповідає міжнародним стандартам у сфері боротьби з відмиванням коштів, а власне таємницю гарантує держава.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1702-VII // Голос України. – 2014. – № 216.

2. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf. – Назва з екрана.

3. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Голос України. – 2011. – № 24.

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : наук.-практ. комент. до Закону України / Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Бичкова С. С., Котляревський Я. В. – Київ : Ваіте, 2015. – 816 с.

6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Голос України. – 2001. – № 107.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Верховної Ради УРСР 7 груд. 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
